

«puyà-se'n lo cor de l'amich en les altees de l'amat --- e l'amat *baxà*-l a aquest món», Llull (*Blanquerna* III, 23.10), «per *baxar* e per destruir aquells qui no creen en vós», Jaume I; «llavors *baxà* lo cap», Eiximenis; «fèu un setge gran e maravelós, e cant l'ach fet, s'fí comansà a *baxar*», Rexac;¹ i realment aquest és l'ús que predomina marcadament en les altres llengües romàniques.

Sobretot les medievals, car en portuguès i en francès, la principal de les accepcions intransitives, la de *descendre* i portuguès *descer*, l'ús del mot hereditari corresponent al llatí *DESCENDERE* ha continuat predominant fins avui, igual s'esdevé en la major part dels parlars occitans (*deissendre*), i fins en castellà en els primers segles trobem generalment *deçir* (germà del port. *descer*); mentre que en català *deixendre* fou sempre un verb de més escassa vitalitat, i tendeix des de c. 1300 a caure en desús, en contrast amb l'ús intransitiu de *baixar*, que ja apareix sovint des de l'alta Edat Mitjana: «l'aymina de forment, si *baxava* de 6 diners l'aymina, no-n deu hom moure ni créixer ni mudar lo pes, si donques no *baxava* o pujava de 12 diners», doc. rossellonès de 1284 (Alart RLR XI, 177); si bé llavors no és rat que es construeixi pronominalment: «si vós morits, vostre linatge se-n *baxerà* molt», Reixac (*Q. del St. Gr.*, 54.7).

El ll. vg. *BASSIARE és una formació tardana, no documentada en l'Antiguitat, però creada normalment pel llatí vulgar tal com *ALTIARE de *ALTUS*, *DIRECTIARE de *DIRECTUS*, *FRICTIARE de *FRICTUS* i *FRICARE*, etc.; la i de *BASSIARE fou sempre estranya al membre bàsic i nominal d'aquesta arrel, l'adjectiu *BASSUS* (fr., oc., etc. *bas*), de manera que en la Romània central no solament la *i* no ha entrat mai en l'adjectiu, sinó que el verb ni tan sols existeix en italià ni en les altres llengües d'aquesta zona; veg. *BAIX*.

DERIV.: *Baixa*, mot poc usat com a abstracte en l'Edat Mitjana (estrany a l'oc. ant. etc.), que els diccionaris catalans [Belv.] i francesos no documenten fins al S. XVIII; per al sentit de 'mena de dansa', veg. *BAIX*; *baixista*. *Baixada* [1650, Torra; i ja medieval, almenys oc. *baissada*]. *Baixador* 'lloc per on es baixa': 'pedrís per descavalcar', 'petita estació on baixem del tren', i més arrelat en tot el domini en el sentit de 'pas en una muntanya o en una vall, per on se sol davallar al fons';² en un sentit aproximadament igual s'usa *baixar* en el Berguedà, Cerdanya i altres valls pirinenques centrals: *El Baixar de la Llosa*, «per aquell costat de Pedraforca hi ha un *baixé*» (a Gresollet), molts a les serres de l'alt Bastareny, i segurament també es digué *baixera* i formes semblants (cogn. *Baixeres* i *Baixeries*). *Baixament* 'acció de baixar', 'minva, perjudici' (S. XIII, *bexamén* Lleg. Rim. Bíblia Sev., v. 193; *Blanquerna* III, 69.19; doc. de 1403, *AlcM*).

Baixar 'baixador, graó per on baixen' (en el Berguedà i la Selva, segons *AlcM*),³ especialment aplicat als pasturatges que baixen de les altes muntanyes i per on va davallant el bestiar muntanyenc a mesura que avança l'estació tardoral: *baxans de pastura* i

dechs dels baxans en el *Llibre Roig* de Prats de Molló [a. 1643, i ja 1309];⁴ *el Baixant de l'Artiga* a Saldes i *Lo Baixantet* i *l'Obaga del Baixant Gran* a Llesui; des del Pallars Sobirà el mot s'estén per tot l'Alt Aragó, on tinc anotat un *bajante* a Torla, *el Bajante de Samán* a Campfranc.

Abaixar [S. XIII, *AlcM* II, 6; «cant èl s'abaxarà, sò és a dir con el s'ayonolarà per bëure», Rexac, *Q.*, 118.11], 'tondre o igualar el pèl del drap de llana' sentit en el qual s'han usat igualment *baixar* [1313; 5 1650, Torra] i *abaixar* (Pons, *BDC* IV; *Dfa.*, etc.), i d'ací el derivat *abaixador* 'tonedor del drap de llana' [1618, 1866, *CoDoACA* VIII, 534] o *baixador* [S. xv, *Recull d'Eximilis e Miracles*, veg. Careta, *Dic. Barbr.*, s. v. *tendidor*; 1575 «panni tonsor», On. Pou, 162, tots dos, *DTo.*; *baissador* oc. ant.; 1482, arag. *BRAE* IV, 1866]; l'ús d'*abaixar* com a intr. en el sentit de 'davallar' és especialment valencià i balear;⁶ *abaixadoratge*; *abaixadures*; *abaixada*, *abaixadissa*. De l'encreuament d'*abaixar* o el simple *baixar* amb *davallar* resulta la forma men. *debaixar*: «a sa font d'humilitat, / pecador, *debaixa* i beu; / es peccat quedà esborrat / baix de l'arbre de la Creu»,⁷ també usada en alguna font mallorquina, algueresa i fins del Principat.

Rebaixar [1757, *DTo.*]⁸ i segurament ja medieval, car el postverbal *rebaix* es documenta des d'abans en català (*El Rebaix de la Riba* a l'antic port de Barcelona) i en oc., on *rebais* és ja medieval (*PDPF*); *rebaixar* [1695, Lacav.]; *rebaixador*, *rebaixadura*, *rebaixament*.

CPT.: *Baixagarrofes*. *Baixavires* o *abaixavires*.

¹ En la *Questa* mallorquina de c. 1300, on trobem així mateix «ma cort... vós l'avets *baxade*, que yamés no serà tan honrada», «*baxà* la lanse», 57.21, 16.34, 36.26. — ² «Lo Grau de les Egües és un *baixador* per passar de la Coma Closa a la Teixeda» a Margalef de Montant; *Lo Baixador del riu* a Tortosa; del qual vegeu descripció i història en Vergés i P., *Espurnes de la Llar* v, 81-83; la *Finca de Ferrandet* a Benissa és un *baixador*; també *abaixador*: «L'Esquerola és l'*abaixador* del camí» que baixa a l'E. del poble a Agres. — ³ «La Finestrica és un lloc que fa un *baixant*» a Sant Aniol de Finestres; el *Baixant Gran de les Sitges* a Taradell. — ⁴ F^o 81r, on Fc. de la Trinxeria (1643) copia un doc. de 1309; en el f° 80r, En Trinxeria posa «dels dechs dels *baxans*» allà on un altre anotador d'un doc. de 1305 parla «de dechs *pasturorum*». — ⁵ «Pro *baxando* duabus vicibus quinquaginta canas pannorum predictorum de lana», doc. de 1315 p. p. Finke, *Acta Arag.* III, 247; «tota ferramenta de ferro ho acer --- com es --- tisoires de *baxar* ne altres gavinetes, agulles de cosir ---», doc. Bna. a. 1481, Moliné, *Cons. de Mar*, 233; també *baxar* «abatantar» en arag. antic, furs de c. 1350, Tilander, *RFE* xxii, 118-119. — ⁶ Ja en el dicc. de Ros; «ja claretjava es dia quan N'Andreuet *abaixà* p'es *Pas Estret*», Castelló, *Rond. Eivissenques*, p. 40; «les portaven a pasturar i de nit *abaixaven*»